PAMÁTNÝ DEN SOKOLSTVA

Významný den
České republiky

SOKOLSTVO ZA 2. SVĚTOVÉ VÁLKY A 8. ŘÍJEN 1941

Sokolové se od prvních dnů po vzniku Protektorátu Čechy a Morava zapojili do činnosti prakticky všech odbojových organizací. Vytvořili ale i vlastní organizaci Obec sokolská v odboji. V čele odbojové sítě, která sahala od ústředí přes župy až do místních jednot, stáli čelní činovníci sokolské obce. Taková síť nemohla zůstat před gestapem dlouho utajena. V dubnu 1941 nařídil K. H. Frank, aby byla zastavena činnost Sokola.

„Ukázalo se, že přerušení organizované činnosti v sokolovnách a na cvičištích nikterak neznamenalo jejich umrtvení, našli se odvážní cvičitelé a cvičitelky, kteří si udržovali malé skupinky spolehlivého členstva, cvičili s nimi pod ochranou rozmanitých krycích opatření, jako byly sportovní kluby, soukromé tělocvičné ústavy a studia, výlety, vycházky, cvičilo se leckde na březích řek nebo na lesních mýtinách.“

Takto náčelnice Marie Provazníková ve svých sepsaných vzpomínkách popisuje sokolskou činnost i přes Frankův zákaz. Tajná policie však o sokolské aktivitě věděla. Taktéž dobře věděla, že řada členů Sokola se podílela a i nadále podílí na odbojové činnosti, trnem v oku byla jejich nelegální spolupráce se zahraničním Sokolem. V září 1941 na místo říšského protektora nastoupil Reinhard Heydrich, který krátce po svém jmenování nechal několik sokolských představitelů popravit. Konečné vypořádání se Sokolem proběhlo v noci ze 7. na 8. října roku 1941 v „Akci Sokol“. Podle připravených seznamů byli zatýkáni funkcionáři z ČOS i náčelníci a místonáčelníci z žup a představitelé jednot. Celkem bylo zatčeno na 1500 sokolů, kteří vesměs putovali přes Terezín do Osvětimi. Většina podlehla tamějším špatným podmínkám, někteří byli popraveni.

Ještě během vlny zatýkání 8. října podepsal Reinhard Heydrich úřední výměr o rozpuštění České obce sokolské. Nejvýznamnějším skutkem sokolského odboje se stala spolupráce při atentátu na Reinharda Heydricha. Sokolští odbojáři pojali atentát velmi osobně – jako krevní mstu za mrtvé z Akce Sokol. Bez doslova sebevražedné pomoci sokolů by se atentát nemohl nikdy uskutečnit. Celkové ztráty ČOS z let 1939–1945 byly po válce zpracovány na podkladě odpovědí z 80 % sokolských jednot Čech a Moravy. Vězněno bylo 11 611 členů, 1 212 sokolů a sokolek nacisté popravili, v koncentračních táborech a věznicích zemřelo dalších 2 176. V českém povstání padlo 654 sokolů, raněno bylo dalších 164.

ÚSVIT

Mříží a sítí vzniká jen
zsinalý přísvit dne
do mojí kobky. Prchl sen
v končiny záhadné.

Rodí se nový temný den,
předchůdce svého brat,
tak jako on – pustý, zasmušen
k prokletí bude zrát.

Den za dnem mojí, přichází
by do vězení pad,
v jezero černé, bez hrází,
a v smutku, temnu zvad.

Úsvite, jaký nový svit
mi vleješ do krve,
zda neseš nové rány kmit
dnes – jako poprvé?

Úsvite nový, děsný stín
se klade na tvůj práh.
Kdo a kdy smyje stopy vin,
kterýmis na mne sáh?

Úsvit se chechtá jako ďas,
zře moji porobu.
A den se bude plížit zas
a spěti do hrobu.

Až zhasne v kalné nicotě,
zas vykoupí mne sen;
pohřbí mne v noci temnotě,
než vzejde nový den.

10. září 1940

MUŽ Z PLAKÁTU FRANTIŠEK PECHÁČEK

Dne 15. února 1896 se v Záhornici u Městce Králové narodil František Pecháček. Značnou část mládí strávil v Nové Pace, kde v místním Sokole vynikal nejprve jako cvičenec na nářadí, později i jako úspěšný cvičitel dorostu i mužů. Během první světové války působil na italské frontě, po vzniku samostatné republiky vstoupil do československé armády a vedl školu pro výcvik tělesné zdatnosti armády. Obdobnou školu pomáhal založit také ve Velké Británii. Jako člen družstva mužů Československé obce sokolské se roku 1920 na olympijských hrách v Antverpách umístil na 4. místě ve víceboji ve sportovní gymnastice. O dva roky později se v Lublani stal mistrem světa. Později se stal vedoucím cvičitelské školy Československé obce sokolské v Tyršově domě. Byl autorem nejslavnější sokolské skladby Přísaha republice, kterou v rámci X. všesokolského sletu v roce 1938 předvedlo na strahovském stadionu na 30 000 mužů. Přísaha republice se stala silnou demonstrací odhodlání národa bránit Československo proti nacistické hrozbě. Po vypuknutí války se František Pecháček stal zemským velitelem odbojové organizace Obec sokolská v odboji a později Jindra. Významně se podílel na podpoře londýnských výsadkových skupin, osobně se stýkal s představiteli Anthropoidu Gabčíkem a Kubišem a spolu s Janem Zelenkou-Hajským patřil k nejrozhodnějším zastáncům atentátu na Heydricha. Po zatčení dlouho odolával brutálnímu mučení, aniž by zradil své spolubojovníky. Jeho manželka Emilie, rovněž sokolská cvičitelka, byla zavražděna v Mauthausenu 26. ledna 1943, on sám na stejném místě 3. února 1944.

„Sbohem, bratři, vím, že jdu na smrt, ale nebojím se jí. Statečný muž umře jednou, jen zbabělci umírají stokrát. Umřu s klidem, protože vím, že naše oběti nebyly marné.“

Tak zněla podle pamětníků poslední slova Františka Pecháčka, sokola, vynikajícího sportovce, vojáka, autora nejslavnější sletové skladby, čelného představitele protinacistického odboje, který celým svým životem naplňoval vlastenecké a sokolské ideály.

8X

ODMĚNA

Nikdy jsem nikomu neublížil,
život jsem za službu pokládal,
snímal jsem smutek, jenž koho tížil;
a cos mi, živote, za to dal?
Kriminál

Rád jsem měl radost, práci, jas,
všechny své bližní miloval,
Pátral jsem po zdroji lidských krás:
a cos mi, osude, za to dal?
Kriminál

Náruč jsem otvíral dobru vstříc,
naději budil, podpíral,
úsměvů roznítil na tisíc.
A cos mi, živote, za to dal?
Kriminál

Se zlem a zlobou jsem zápolil,
chránil a nabádal, varoval,
co bylo špatné, napravil.
A cos mi, osude, za to dal?
Kriminál

Bratra jsem ztratil, otce též,
starosti břímě na se vzal,
život když velel: bdi a střež!
A cos mi, osude, za to dal?
Kriminál

Věrný jsem byl a oddaný,
matku a ženu zbožňoval,
ochranu měl u mne bezbranný:
a cos mi, osude, za to dal?
Kriminál

O děti dbal jsem ze všech sil,
k pravdě a dobru je pozvedal,
krev srdce za ně bych vycedil.
A cos mi, živote, za to dal?
Kriminál

A národ svůj jsem v duši měl,
proň poctivě jsem pracoval,
příkoří, křivdy zapomněl:
a cos mi, osude, za to dal?
Kriminál

Nedals mi oddech, nedals klid,
nedopřáls, bez obav bych stál,
jak budou děti zítra žít.
Cos mi, živote, cos mi dal?
Kriminál

11. září 1940

MILOVAL REPUBLIKU, PADL V BOJI PROTI NACISMU

Dne 19. ledna 1896 se v Praze do rodiny sazeče a věrného sokola Martina Evalda narodil syn Karel. Absolvoval reálné gymnázium v Křemencově ulici a roku 1915 byl přijat ke studiu na právnické fakultě české univerzity v Praze. V květnu 1916 byl ale odveden do rakouské armády jako jednoroční dobrovolník. Prošel frontou u Gorice a následně italskou frontou, ze které se domů vrátil 13. listopadu 1918. Již o den později se ale hlásil k právě se tvořícímu sokolskému I. pluku Stráže Svobody, se kterým odjel na Slovensko bránit hranice nového státu. Po dokončení studií byl jmenován soudcem ve slovenských Sečovcích, v roce 1926 se stal soudcem okresního soudu v Košicích, kde působil také jako vzdělavatel místní sokolské jednoty. Krátce po okupaci v březnu 1939 byl jmenován soudním radou v Táboře. Zapojil se aktivně do činnosti organizace Obec sokolská v odboji. Poprvé ho gestapo zatklo 2. července 1941. Osm týdnů strávil v terezínské Malé pevnosti. Při Akci Sokol ze 7. na 8. října 1941 byl zatčen podruhé. Osudným se stalo třetí zatčení 23. října 1942. Z táborské věznice a pražské Pankráce byl Karel v únoru 1943 převezen do Gollnowa. V srpnu byl přemístěn do věznice Moabit v Berlíně.

„Tu teprve mi táhly znovu před očima všechny ty skvosty vašich pinakothek a všechny skvostné mnichovské stavby – a ku podivu, teď už jsem nepociťoval ani stopu závisti – jak jsem vám o ní říkal v Mnichově. Byl jsem zase doma, v tom našem prostředí a cítil, že ten náš lid dovede totéž, že dovede víc... Ne – dnes nezávidím Němcům ničeho jedině proto, že my máme víc srdce, víc citu – což oni nahrazují ocelí – a to je naše výhoda,“

psal Karel Evald své budoucí manželce v červenci 1923. Jako by se v těch řádcích promítla zdrcující předpověď budoucích let. Za odbojovou činnost byl Karel Evald 27. srpna 1943 odsouzen k trestu smrti a 8. září 1943 popraven v Berlíně-Plötzensee.

A TŘEBAS

A třebas ještě pevněji nám pouta ukováte,
náš duch je přece silnější. Hoj, ducha nespoutáte!

A třebas roubík vrazíte nám do úst k zalyknutí,
věrnost naše je mocnější, k zradě nás nepřinutí.

A třebas zloby navrší se všeho světa půle,
nám srdce horkou krví vrou a nezmrazí je zvůle.

A třebas ďábel sám vám byl vůdcem a učitelem,
my překonáme jeho zteč v svém odhodlání smělém.

A třebas všechny moci zla do boje povoláte,
nám ducha, srdce, odvahu a víru nezdoláte.

27. září 1941

ODEŠEL ČLOVĚK DOBRÝ

Bratr Karel Vaska působil v předsednictvu Sokolské župy Rokycanovy. Pamětníci ho popisují jako tichého, nenáročného, dobrého a poctivého člověka. V Sokole vychoval několik generací žáků, vlastních dětí mu nebylo dopřáno. Jeho dvě dcerušky zemřely ve velice nízkém věku. O to více se věnoval sokolskému žactvu. Zapojil se do nácviku sletových prostných žáků pro X. všesokolský slet v roce 1938, sám cvičil prostná mužů. Dne 8. října 1941 kolem páté hodiny ráno přijelo pro bratra Vasku na Pavlovsko plzeňské gestapo. Z Plzně byl převezen do Terezína a odtud deportován do Flossenbürgu, kde byl i přes nemoc přiřazen na práci v lomu. Pracoval na odklízení ledu a sněhu.

„Jeho stav však byl již takový, že nemohl udržeti v ruce ani lopatu, natož pracovat! Do nemocničního ošetření však bratra Vasku nepřijali, dostal jen ‚Lagerschonung', to znamenalo, že nemusel do práce, zůstal s podobnými nemocnými vězni na bloku, avšak k ‚apelu' se musel dostavit! Kdo nemohl, byl k apelu donesen a tam držen sousedy tak, aby při povelu k pozoru neupadl! Asi dva tři dny jsme tak bratra Vasku nosili, pak přišla neděle, kdy kupodivu bylo téměř bezvětří a slunce pěkně svítilo. Vynesl jsem mu před blok stoličku, vyvedl Karla ven a posadil na sluníčko. Vedle mne stojící Němec zatahal mne za rukáv a němě ukázal rukou dolů, kde stálo krematorium. Pokývl jsem hlavou, vtom však se Karel ptal: ‚Co ti ukazuje?' Sevřelo se mi hrdlo, nevěděl jsem a nemohl jsem říci ani slovo! Bratr Vaska opakoval slabě svou otázku. Vzpamatoval jsem se a povídám co možno nedbale: ‚Ale, ukazuje mi, kde jsou hranice Čech.' ‚Tak mě tam aspoň otoč, vy se tam dostanete, ale já už ne.' … Při rozchodu jsem ještě viděl, jak se bratr Vaska zhroutil – a víc jsem ho nespatřil! Druhého dne ráno přišli pro jeho osobní věci ze skříňky a to znamenalo – konec! Odešel člověk dobrý!"

Tak vzpomínal na bratra Karla Vasku Karel Vlachý.

MÍROV

Zamřížovanými okny
v mohutných zdech Mírova
patříme do sinné dáli,
vidíme kus domova.

Z nehostinné ciziny
nás osud zavál na Mírov,
až bolestně blízko máme
odtud pod svůj rodný krov.

Každý tiše stesk svůj šeptá,
upínaje zrak tam svůj:
„Vždyť to je ta krásná země,
země česká, domov můj!“

Zároveň však v duších vzrůstá
nové víry mocný zpěv,
pramenící v našich srdcích,
tryskající z našich cév.

Dnes jsme sice nevolníci
spoutaní a bezbranní,
kdo však vzmachu naší síly
v poslední den zabrání?

Dnes nám zítřek v duši hoří
sice jen jak luzný sen,
tušíme však, ba již víme:
„Přijde den náš, přijde den!“

A v té chvíli vytoužení
volá naší krve hlas:
„Přijde jaro, přijde jistě!
Svoboda nám vzplane zas!“

Tenkrát, až mír půjde světem,
zloby moc jenž pochová,
i před námi rozlétnou se
tvrdé brány Mírova.

23. listopadu 1941

JEDNÉ NOCI NA SPOŘILOVĚ

„Já jsem donutila matku, aby požádala o poslání urny, protože psali, že byl spálen, že byl upálen po nemoci, takže tu urnu máme. A někteří lidé se mi divili, že asi nejsem normální, že to nemusí být tatínek. Já jsem říkala, že když to není tatínek, je to určitě některý z mučedníků z Osvětimi, takže tu urnu mám v kolumbáriu.“

Těmito slovy paní Anna Fechtnerová vzpomíná na události za druhé světové války, při kterých přišla o svého otce Václava Procházku. Ten se narodil v roce 1885 v Praze, vyučil se jako strojní zámečník a v době svého zatčení pracoval jako magistrátní úředník v Praze. Do Sokola do Vršovic vstoupil už jako 13letý žák. Postupně se stal místonáčelníkem a náčelníkem župy, byl i členem náčelnictva ČOS. Za protektorátu se podílel na rozšiřování časopisu „V boj“. Po zastavení sokolské činnosti v dubnu 1941 se nadále scházel se členy ČOS. Měl dvě dcery, Annu a Věnceslavu. Starší sestra Anna se ještě za války provdala za sokola – br. Fechtnera, jehož otec zemřel za svoji sokolskou činnost taktéž v Osvětimi. Paní Anna Fechtnerová si dodnes pamatuje detaily z osudného 8. října 1941:

„Z Barákové ulice jsme se stěhovali na Spořilov, to už začínalo pronásledování sokolů a tatínek si myslel, že tam nebude tak známý, jako je známý ve Vršovicích, na Vinohradech, na Žižkově, no prostě ve vnitřní Praze. No a... jedné noci na Spořilově zazvonili a tatínka zatkli, odvezli a nevím, proč si to tak pamatuju, u toho domku byla zasklená terasa a tam jsme měli obyčejně věci, to, co jsme nosili ven – kabáty nebo boty a takové věci. A když ti esesáci přišli, tak mu řekli, aby se šel obout a oblíknout. A já jsem si myslela, tak tatínek může utéct, a neuvědomila jsem si, že tam určitě venku je další banda, která by ho chytila.“

Václav Procházka byl nejdříve deportován do Terezína a v lednu roku 1942 do Osvětimi, kde o měsíc později zemřel.

VĚZEŇSKÝ DVOREČEK

Vězeňský dvoreček severně vrat,
ostrého pána má: vládne tam kat.
Vládne tam s ochotnou pomocnicí,
nejhorší hrůzy se nehrozící,
vládne tam s panenkou, kterou to baví
zrádcům a kacířům utínat hlavy.

Vězeňský dvoreček severně vrat
lidská krev tekla tam již tisíckrát.
Lidská krev horká je, temně se rdí,
proudí a proniká vězeňské zdi;
proto jsou červené, proto tak září
katovy roboty svědkové staří.

Vězeňský dvoreček severně vrat
katovu panenku slýchá se smát.
Katova panenka lačná a chtivá
na krve ručeje ráda se dívá,
ráda si poslouchá: krev tiše kvílí,
úpí a zpívá a vzdychá a šílí.

Vezeňský dvoreček severně vrat:
také mé krve proud zkropí jej snad.

Vratislav 1. listopadu 1942, 3 dny před soudem

OTAKAR SMRČKA AUTOR CITOVANÝCH BÁSNÍ PSANÝCH VE VĚZENÍ

Br. Otakar Smrčka byl jedním z nejvýznamnějších členů Sokola na Olomoucku. Narodil se 1. září 1897 v Litovli a jeho život se uzavřel na německém nacistickém popravišti 12. března 1943 v tehdy německém městě Breslau, dnes polské Wroclawi. Otakar Smrčka vyrůstal v sokolské vlastenecké rodině. Vystudoval práva a jako jeho otec byl advokátem. V mládí se stal členem Tělocvičné jednoty Sokol Olomouc. V roce 1928 se stal župním vzdělavatelem. Osobní i pracovní přednosti vedly k tomu, že Otakar Smrčka byl v březnu 1934 zvolen starostou Sokolské župy Olomoucké a řídil ji do svého zatčení.

Hned po obsazení našich zemí Němci se zapojil do odboje. Nejdříve spolupracoval s armádou v době prvního ohrožení republiky, kdy br. Smrčka organizoval s olomouckým vojenským štábem postavení sokolských stráží k ostraze mostů a železnic. V protektorátě se stala jeho kancelář místem častého jednání čelných odbojových pracovníků z celé Moravy. Otakar Smrčka sbíral zprávy o pohybech okupačního vojska, o jeho početnosti, technickém vybavení, o válečných zřízeních v kraji a měl za úkol po vytvoření sokolské ilegální organizace navázat styky s dalšími odbojovými skupinami. Časté návštěvy v jeho kanceláři, jeho významné postavení starosty sokolské župy, jeho činnost v dalších spolcích, z nichž některé byly na indexu, nenechalo gestapo dlouho v nečinnosti – 21. srpna 1940 byl zatčen. Rodina dostala povolení dodávat mu prádlo a knihy na čtení. V upravené tašce se tak dostalo zpoza mříže mnoho motáků s vážnými, dokumentárními i optimistickými básněmi či kresbami.

Otakar Smrčka byl velkou sokolskou osobností. Byl založením idealista, povahou člověk citlivý a statečný až do posledních dní svého života.

POSLEDNÍ DOPIS OTAKARA SMRČKY PŘED SMRTÍ

12. března 1943, v den popravy

Moji nejdražší,

má zlatá maminko, má sladká ženo, mé drahé děti – Slávuško a Zdeninko, poslední dopis vám píši, poslední vroucí vzpomínky vám posílám! Musím tedy dopíti až do dna kalich svého utrpení a zaplatit životem svou lásku k národu a k naší drahé domovině.

Dnes v podvečer, v tak krásný, vpravdě jarní den, odejdu navždy u vědomí, že i moje smrt bude jedním ze základních kamenů, z nichž vyrůstá lepší budoucnost aspoň pro vás mladé, pro vás, mé drahé děti! Odpusťte mi, že jsem dal dnes před naším osobním štěstím přednost zájmům, pro něž umírám. I my se zase shledáme.

Já sám se za svou smrt nestydím. Byl jsem v životě vždy věrný a poctivý, nikomu jsem vědomě neublížil – a stalo-li se tak nevědomky, prosím o odpuštění. Měl jsem krásný život, děkuji všem, kdo mi jej takovým učinili.

Vzpomínám všech blízkých, drahých lidí, bratří a sester ze Sokola, svých spolupracovníků a všech, od nichž čekám, že vám budou pomocni v budoucnosti. Slunko září, mně vchází nové jasné Světlo! Miláčci moji, všechny vás ještě naposled objímám a líbám s horoucí láskou a vírou, že vám dá osud usmíření a nové štěstí.

Maminko, Zdeňko, Slávečku, Zdeninko – na shledanou!

Váš Otík, váš táta.

8X